

đelja. Kao bibličar odmakle dobi i profesorskog iskustva preporučam knjigu za objavljivanje i proučavanje.

Vrijedna je odlika ove knjige da je autor naveo literaturu na hrvatskom jeziku i na stranim jezicima.

Mato Zovkić

**Fenomen (ne)religioznosti u suvremenoj književnosti,
Zbornik radova, Diaspora croatica, knjiga br. 13, Hrvatski
dušobrižnički ured, Frankfurt na Majni, 2009., 160 str.**

Ovih je dana svjetlo dana ugledao deseti po redu zbornik radova s godišnjih pastoralnih skupova hrvatskih pastoralnih djelatnika iz Zapadne Europe. U zborniku su predavanja sa skupa održanog od 6. do 9. listopada prošle godine u Bergisch Gladbachu kod Kölna. Objavljen je u izdanju Hrvatskoga dušobrižničkog ureda iz Frankfurta, u čijoj se organizaciji održavaju spomenuti skupovi. Tema je bila posvećena fenomenu (ne)religioznosti, kako stoji i u naslovu zbornika. U zborniku su dva predavanja mr. Josipa Grbavca iz Sinja, o problemu Boga u suvremenoj književnosti i odnosu teologije i književnosti, predavanje akademika Josipa Bratulića iz Zagreba o ulozi staroslavenskog jezika i glagoljice, te dva predavanja dr. Vladimira Lončarevića iz Zagreba, o religioznosti i katolicitetu te hrvatskom katoličkom pokretu i katoličkoj književnosti.

U predgovoru u ime izdavača delegat za hrvatsku pastvu u Njemačkoj fra Josip Bebić odgovara na pitanje o izboru teme skupa te ističe: »O ovoj temi

dosada nismo razmišljali temeljito, kao i o njezinoj važnosti u suvremenoj hrvatskoj književnosti. Danas se sve više osjeća potreba za proučavanjem književnosti i kulture u teologiji, osobito u praktičnoj teologiji. Drugi vatikanski sabor, osobito u koncilskom dokumentu *Gaudium et spes (Radost i nada)*, u poglavlju o promicanju kulturnog napretka govori o potrebi dijaloga između vjere i kulture i važnosti književnosti za razumljiviji navještaj kršćanske poruke. Moderna književnost posljednjih desetljeća osobito je prikladna da preko problematiziranja jezika neposredno dopremo do čovjeka sadašnjice, neophodna je kao korektiv za svakoga teologa, jer i teologija nužno koristi jezik kao medij svoga izražavanja. Bavljenje poetskim tekstom vrlo je važno u ophođenju s Biblijom kao književnim djelom. Iako je suvremena književnost pretežno 'literatura nevjere, fatalizma i nihilizma', ona upravo kao takva 'provocira, ali producira vjeru'; na njezina do krajnosti radikalna i provo-

kativna pitanja može dati odgovor samo teologija.«

U radu skupa sudjelovao je i gospičko-senjski biskup mons. Mile Bogović koji je okupljene pozdravio u ime dubrovačkog biskupa mons. Želimira Puljića, predsjednika Vijeća Hrvatske biskupske konferencije i Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine za hrvatsku inozemnu pastvu. Pritom je istaknuo: »Mi biskupi podržavamo vaš rad i radujemo se svakom vašem uspjehu u pratnji svakog našeg vjernika kako ne bi izgubio ono što je dobro, a to su vjera i ljubav prema domovini.«

Mr. Josip Grbavac u predavanjima ističe kako su teologija i književnost dvije veličine koje se po samom svom podrijetlu ne mogu dijeliti, štoviše, povezane su na dvojak način. »S jedne strane velike religiozne tradicije pozivaju se na svete spise, koji imaju visoku književnu vrijednost: bilo da se radi o hebrejskoj i kršćanskoj Bibliji ili o antičkim grčko-rimskim kulturnim spisima, o Kuranu ili o Bhagavadgiti ili Vedama. S druge strane, sve su nacionalne književnosti izrasle u okvirima religija. Krštenjem se urastalo u kršćansku zajednicu, ali i u europsku kulturu.« Svi oni koji posljednjih nekoliko desetljeća prate književnost, kazalište i film, jedva će u njima susresti govor o Bogu, o otkupljenju, o Crkvi; osim u iznakaženim slikama i karikaturi. Umjesto toga, neumorno se prikazuje kaotično stanje u današnjem svijetu u svim varijacijama. Čežnja za oslobođenjem iz tog beznadnog stanja, čežnja za jednim ispu-

njenim životom, zdravim okolišem, pravednošću, sretnim partnerstvom, oslobođenjem od krivnje, dostojnom smrću ipak nije umuknula. Zbog toga bavljenje književnošću i filmom, pa i u njihovu tmurnom, blasfemičnom ili opscenom izrazu, može jednom angažiranom recipijentu više kazati o našem svijetu nego što je ovaj kadar razabrati iz vlastita iskustva, koje je uvijek ograničeno na jedan horizont«, kazao je mr. Josip Grbavac.

Akademik Josip Bratulić ističe kako ima malo naroda koji su u svojoj kulturnoj i političkoj prošlosti prošli tako složen i jedinstven put – od davnih početaka do danas – kakav je prošao hrvatski narod. »Taj je put sav u znaku trojstvenosti. Hrvatski narod, i njegovi svećenici, Riječ su Božju slušali na svom jeziku. I svećenici i vjernici svakodnevnice su molitve, razgovor s Bogom, molili na svom jeziku. Riječi Očenaša nisu se kroz stoljeća mijenjale, spajajući tako u jednoj molitvi, zahvali i nadi sve Hrvate, od vremena dolaska u domovinu do danas. I reforma liturgije u XX. st., njezino ponarodnjenje nakon Drugoga vatikanskoga koncila, dijelom je potekla od iskustva Crkve u Hrvata, gdje se u bogoslužju zajednički molilo, pjevalo u punom zajedništvu svjedočeći tako da je evanđelje – Radosna vijest živo i trajno prisutna među nama.«

U predavanjima dr. Vladimira Lončarevića stoji kako je u hrvatskoj književnosti tijekom stoljeća, a naročito u 19. st., bilo različitih prijepora o stilsko-formalnim, tematskim, jezičnim i drugim pitanjima, no sve do kraja 19. st. u jednu se

stvar nije diralo: u opravdanost vjersko-moralne prosudbe književnosti kao ni u validnost vjersko-moralnih inspiracija u građi književnih tema. »Tako je sasvim točna prosudba Božidara Petrača da se čitavom hrvatskom književnošću, i sred-njovjekovnom, i onom od Marulića do početka 20. st., eksplicitno ili implicitno, neposredno ili posredno, u različitim stilskim formacijama, protežu... biblijske teme, kršćansko, katoličko pojmovlje i kr-šćanstvu vlastite vrijednosti.« Hrvatska je katolička književnost, kako je i ovom prigodom *terminus technicus* nazivamo, nastajala u okolnostima završnih sukoba velike književne borbe što se, okvirno uzevši, razvijala između 1898. i 1909. godine. Bio je to sukob između »starih« i »mladih«, sukob između zagovornika tradicijskog pogleda na književnost u njezinoj prije svega moralnoj, domoljubnoj i

vjerskoj pedagoško-prosvjetno-pastoralnoj ulozi, koji su polazili od načela tadašnje katoličke estetike u smislu *verum, bonum et pulchrum convertuntur*, odnosno »nije lijepo što nije dobro i istinito«, i onih koji su smatrali da se književnost treba osloboditi svakog »pritiska« i »tutorstva«, smatrajući kriterij ljepote ako ne jedinim, a ono vrhovnim kriterijem njezine prosudbe i njezina smisla. To je, dakako, vrlo pojednostavljena slika, s mnogo nijansi i preklapanja poetoloških, estetičkih, socijalnih, političkih i drugih shvaćanja književnosti i njezine javne uloge i službe«, kazao je dr. Vladimir Lončarević.

I ovaj, kao i prethodni zbornici, daje kvalitetan hrvatski inozemni doprinos razvoju hrvatske teološke misli, a njegovo grafičko rješenje i ovaj je put uspješno pronašla Romana Kašaj.

Adolf Polegubić

Ugo VANNI, *L' uomo dell' Apocalisse*, Edizioni Apostolato della preghiera, Roma, 2008., 470 str.

Najnovije i najopširnije Vannijevo djelo, već u samom uvodu popraćeno, što je neuobičajeno, znanstvenim aparatom bilježaka, aktualizira antropološki pristup Knjizi Otkrivenja. Sama knjiga obuhvaća tri gotovo podjednako opširna dijela s ukupno petnaest poglavlja.

Prvi je dio knjige naslovljen Antropologija Apokalipse (19-142), a prvo

poglavlje govori o antropologiji Knjige Otkrivenja, kako se autor približava čovjeku. Slijedi poglavlje o karakterističnim ljudskim stavovima kao 'stajati na nogama' i 'sjediti'. Treće poglavlje obrađuje čovjeka i njegovu osobnu strukturu. I zadnje poglavlje u prvom dijelu završava posebnim antropološkim naglaskom na zagonetnom liku žene (Otk 12).